

Správa z konferencie *Filozofické pokolenia: ich formovanie, vplyv a odkaz v slovenskom a českom prostredí 20. storočia a súčasnosti*
14. – 15. mája 2025, Inštitút filozofie a etiky, FF PU Prešov, v spolupráci s Filozofickým ústavom SAV, v.v.i.

V dňoch 14 – 15. mája 2025 sa v Prešove uskutočnila konferencia organizovaná Inštitútom filozofie a etiky Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity, s názvom *Filozofické pokolenia: ich formovanie, vplyv a odkaz v slovenskom a českom prostredí 20. storočia a súčasnosti*. Hlavným zámerom podujatia bolo v duchu sebareflexie iniciovať diskusiu o tendenciách formovania myslenia v dejinách slovenskej filozofie, čo sa podarilo naplniť vďaka zapojeniu mnohých bádateľov z rôznych odborových oblastí.

V prvý deň konferencie mali účastníci možnosť vypočuť si výsledky výskumu svojich kolegov v symbolicky zvolenej dvorane Prešovského evanjelického lýcea. Po privítaní sa konferencia oficiálne otvorila a s plenárnou prednáškou pod názvom *Čo s marxistickou filozofiou?* vystúpil profesor Ondrej Mészáros. Prednáška tematizovala medzery vo výskume úloh a špecifik marxizmu v slovenskej filozofii pred rokom 1989, ktoré profesor pochopil jednak ako svedectvo nechoty akademickej obce jatriť staré rany, jednak ako prejav nevymanenia sa spod vplyvu niektorých tém marxizmu v modernom diskurze. Keďže sám Mészáros začínal akademickú kariéru ešte v období socializmu, jeho prednášku oživil viaceré odbočky k osobným spomienkam. V kontexte témy bola pre publikum podnetná napríklad zdieľaná skúsenosť z participácie na diskusií výskumného tímu Filozofického ústavu SAV na prelome rokov 1989 a 1990.¹

Po krátkej prestávke vystúpila s prednáškou *Masarykovi žáci a následovníci ve zvratech dějin*, doktorka Wendy Drozenová. Hlavným cieľom rečníčky bolo predstaviť odlišné smery v recepcii Masarykových intelektuálnych impulzov,

¹ Pozri bližšie Kolektív autorov (1990). Diskusia bola podnietená správou Akčného výboru Slovenskej filozofickej spoločnosti, pod redakciou Jána Kocku, v ktorej sa hovorilo o politických osudoch slovenskej filozofie, o úlohe rehabilitovať filozofiu ako teoretickú disciplínu a potrebe vysporiadať sa s predstaviteľmi dogmatizmu. Pozri bližšie Slovenské filozofické združenie (1990).

spojených s otázkami zmyslu dejín, demokratických hodnôt a sociálnej spravodlivosti. Následne docentka Jaroslava Vydrová upriamila pozornosť kolegov na prezentáciu *K dejinám fenomenológie v stredoeurópskych súvislostiach*. Rečníčka poukázala na latentnú prítomnosť fenomenológie v slovenskej filozofii a kultúre počas socialistického režimu. Svoju tézu prezentovala na príklade umenovedných iniciatív a koncepcie malých dejín u Milana Šimečku. Ďalším rečníkom bol profesor František Mihina, ktorý vystúpil s témou *Úskalia idiografie našej filozofickej minulosti*. V rámci prednášky vyjadril myšlienku, že vzhľadom na jedinečnosť osudov, kultúrnych a sociálnych situácií v dejinách slovenskej filozofie, pokus o deskripciu jej povahy a dejín musí mať podobu idiografického konštruktu. Na problematiku úskalí slovenskej filozofickej minulosti tematicky nadviazal profesor Rudolf Dupkala s príspevkom *Slovenská filozofia 20. storočia v osídlach indoktrinácie*. Rečník priblížil podoby indoktrinácie v slovenskej filozofii v troch etapách: v období medzi dvoma svetovými vojnami, v období vojnového slovenského štátu a napokon v období budovania socializmu. Príspevok profesora Gluchmana *Štúrova kniha Slovanstvo a svet budúcnosti v reflexiách slovenskej filozofie* následne presmeroval pozornosť k národovtornému obdobiu. V rámci prezentácie profesor predstavil vlastné interpretačné hľadisko diela, v ktorom ho interpretuje ako dystópiu.

Po spoločnom obede účastníkov konferencie nasledovala prednáška profesora Eugena Andreanského – *Filozofické cesty Františka Sisku: Kontinuita, originalita a logické dobrodružstvo*. Príspevok predstavil Siskovu koncepciu maticovej logiky a pokúsil sa o komparáciu jej jednotlivých aspektov s logickým výskumom Wittgensteina a Carnapa. Následne bolo slovo odovzdané docentovi Lukášovi Švaňovi s prezentáciou *Marxizmus na rázcestí: Revizionizmus a jeho filozofické dôsledky v slovenskom kontexte*. Prednáška sa vrátila k pokoleniam slovenských marxistických filozofov, predovšetkým k tým generačným jednotkám, ktorých myšlienkové úsilie v oblasti reformy marxizmu ovplyvnilo vývin filozofie v postsocialistickom období. Osobitná pozornosť sa v tomto kontexte venovala mysleniu Milana Šimečku a Jána Bodnára. Nakoniec na záver prvého konferenčného dňa vystúpil docent Ondrej Marchevský s prednáškou *Pokolenie parovoza a Ladislav Szántó v slovenskom filozofickom myslení 20. storočia*. Na základe metafory *parovoza*, ktorá označuje ideologicky poplatnú časť vedckého textu, rečník priblížil rôzne metodologické a etické úskalia pri výskume filozofických textov z totalitného obdobia.

Druhý deň konferencie sa konal v priestoroch Prešovskej univerzity. Plenárnu prednášku s názvom *Vedcké spoločnosti ako významné generačné zoskupenia* predniesla docentka Andrea Javorská. Súčasťou prezentácie bol historický

prehľad rozličných vedeckých spoločností pôsobiacich na Slovensku – od Učenej spoločnosti Malohontskej až po Slovenské filozofické združenie. Rečníčka zdôraznila spoločenskú funkciu vedeckých spoločností, ich význam pri nadväzovaní kontaktov slovenských intelektuálov s európskou a svetovou vedou, ako aj ich podiel na utváraní dialógu medzi filozofmi navzájom, učiteľmi filozofie a ich študentmi, odbornou i laickou verejnosťou. Zvlášť sa pozastavila pri činnosti a aktivitách Slovenského filozofického združenia, o ktorých vedela hovoriť z osobnej skúsenosti, keďže v rokoch 2014 až 2020 pôsobila ako jeho predsedníčka.

Po krátkej prestávke slovo prevzal docent Ján Kalajtzidis s príspevkom *Generačné posuny v evanjelickej sociálnej etike druhej polovice 20. storočia na Slovensku*. Na základe Mannheimovej teórie generácií docent skúmal posun od kresťanského socializmu, dominujúceho pred rokom 1948, ku kresťanskému realizmu v socialistickom období. Osobitná pozornosť bola venovaná konceptu *teológie tvárou k životu* v myslení Jána Michalka a Karola Gábriša. Ďalej s prednáškou *Dva pohľady na dejiny: V. Mináč a M. Šimečka* vystúpil docent Peter Kyslan. Príspevok približoval dve odlišné koncepcie reflektovania slovenských dejín, ktoré podľa docenta dodnes ovplyvňujú vnímanie vlastnej identity a národnej kultúry Slovákov. Konkrétne išlo o Mináčovu koncepciu asubjektívnej nedejinnosti slovenského národa a Šimečkovu existenciálnu koncepciu malých slovenských dejín.

Po diskusii a prestávke sa program posunul k svojej záverečnej sekcii, v ktorej vystúpili dvaja doktorandi. Prvou bola Katarína Podušelová s príspevkom *Slovenský kritický environmentalizmus*. Rečníčka zmapovala vývoj environmentalistickej tradície na Slovensku od 90. rokov a priblížila dva prístupy, ktoré sa v nej vykryštalizovali – politicko-sociologický a kultúrno-antropologický. Pozoruhodným bol aj postreh o anticipácii niektorých myšlienok zakladateľmi slovenského kritického environmentalizmu, ktoré sa až neskôr stali súčasťou globálnej diskusie. Druhým doktorandom, ktorému zároveň pripadla česť uzavrieť konferenciu poslednou prednáškou, bol Dmytro Tomakh, s príspevkom *Reflexia nad Štúrovou romantickou národotvorbou v interpretácii Tibora Pichlera*. Zámerom mojej prednášky bolo postaviť proti Pichlerovej téze o diskontinuitnom charaktere Štúrovho myslenia vlastný alternatívny výklad, ktorý vysvetľuje rusofilstvo a kritiku Západu v porevolučnej práci *Slovanstvo a svet budúcnosti* ako kontinuálny vývoj obsahu Štúrovej romantickej národotvorby.

Pestrý zoznam aktívnych účastníkov, rozmanitý z hľadiska odborného zamerania, zaručil široký záber tém a umožnil predstaviť pokolenia slovenských

filozofov, ktorí pestovali myšlienkové tradície sociálno-politickej, fenomenologickej, environmentálnej a napokon aj analytickej filozofie. Vďaka svojmu zámeru konferencia umožnila kriticky uvažovať jednak nad negatívnymi dôsledkami osvojovania si myšlienkových tradícií tej či onej generácie a zároveň poskytnúť priestor na identifikáciu prínosných a originálnych tendencií v dejinách slovenskej filozofie.

Dmytro Tomakh

Literatúra

Kolektív autorov (1990): Diskusia. *Filozofia*, 45 (4), 462 – 492. Dostupné na:

<https://filozofia.sav.sk/sites/default/files/doc/filozofia/1990/4/462-492.pdf>

Slovenské filozofické združenie (1990): Správa Akčného výboru SFS SAV. *Filozofia*, 45 (4), 446 – 461. Dostupné na: <https://filozofia.sav.sk/sites/default/files/doc/filozofia/1990/4/446-461.pdf>

Správa je výstupom riešenia projektu VEGA č. 2/0166/24: Koncepcie kultúry a národa v slovenskom filozofickom a politickom myslení 19. a 20. storočia: iniciatívy, polemiky, kritika.
